

Formele imaginației

-analiză comparativă-

Imaginația face parte din categoria proceselor psihice cognitive superioare, alături de gândire și memorie, și este un proces de elaborare a unor imagini și proiecte noi, pe baza combinării și transformării experienței.

Omul este capabil de o performanță unică, aceea a realizării unității dintre trecut, prezent și viitor, imaginația fiind legată mai ales de ce va fi. Detașându-se de prezentul imediat, de aici și acum, omul își organizează și proiectează acțiunile, anticipând atât drumul care va fi parcurs, cât și rezultatele care vor fi obținute. Dacă omul nu ar avea imaginație, ar reacționa, orientându-se numai pas cu pas după indicatorii perceptivi din contextul real în care își desfășoară activitatea și deci nu ar avea o direcție precisă, ar învăța fragmentar, sacadat, cu stagnări și erori până la un rezultat oarecare. Dispunând de imaginație, poate să-și elaboreze mental scopul și planul desfășurării activității, pe baza căruia să se conducă, să-și regleze permanent acțiunile, să evite erorile și să aibă mai mare eficiență. Mai mult chiar, omul poate interveni activ, transformativ, creativ în ambianță, poate obține mereu ceva nou, ceea ce l-a și făcut să fie creator de cultură.

Acest proces cognitiv complex este specific numai omului, apare pe o anumită treaptă a dezvoltării sale psihice, adică după ce au apărut alte procese și funcții psihice care-i pregătesc desfășurarea: dezvoltarea reprezentărilor, achiziția limbajului, evoluția inteligenței, îmbogățirea experienței de viață etc.

De fapt, imaginația odată apărută interacționează permanent cu toate procesele psihice și mai ales cu memoria, gândirea și limbajul. Procesul imaginativ include aceste interacțiuni în mod obligatoriu, însă în același timp el se deosebește de respectivele procese psihice și dispune și de mecanisme specifice de procesare a datelor experienței anterioare.

Memoria este cea care oferă material de combinare pentru imaginație, cum ar fi: reprezentări, idei, trăiri afective etc. și, totodată, conservă produsele sale finale. Dar imaginația se deosebește clar de memorie. Aceasta are caracter reproductiv, adică este cu atât mai eficientă cu cât este mai fidelă față de cele învățate, iar imaginația este cu atât mai valoroasă cu cât rezultatele sale se deosebesc de ceea ce există în experiența subiectului și, mai ales, față de ceea ce a dobândit societatea. Prin urmare, imaginație trece dincolo de experiența pe care o are fiecare, transformând-o, recombinaând-o și ajungând la noi rezultate.

O legătură foarte puternică există între gândire și imaginație. Cele două procese se și aseamănă, se și deosebesc și, totodată, se află în interacțiuni reciproce. Prin gândire, omul cunoaște și înțelege ceea ce este esențial, necesar, general din realitatea existentă sau ceea ce este ipotetic, posibil, dar fundamental logic. Imaginația explorează cu precădere necunoscutul, posibilul, viitorul. Prin urmare, gândirea, inteligența, oferă idei și date asupra realului și, totodată, ghidează într-o anumită măsură transformările imaginative. Imaginația, la rândul ei participă la elaborarea ipotezelor, la găsirea unor strategii și procedee practice de rezolvare a problemelor.

De asemenea, imaginația implică mecanismele verbale în toate formele ei de manifestare. Cuvântul, ca instrument al activității mintale, permite evocarea selectivă a ideilor și reprezentărilor, vehicularea și punerea lor în cele mai variate relații, în raport cu ideea directoare formulată tot verbal.

Dar, spre deosebire de celelalte procese cognitive, imaginația are o interacțiune specială cu afectivitatea. Tensiunea emoțională pe care o trăiește omul la un moment dat stimulează evocarea elementelor experienței anterioare și apoi combinarea variată și neașteptată a acestora. Emoțiile și sentimentele sunt condiții activatoare și energizante ale imaginației și totodată direcționări inedite și personale al combinărilor și recombinațiilor imaginative.

Se știe că momentele de intense trăiri afective sunt urmate de un maximum al productivității imaginative. Vestea despre obținerea unui premiu la olimpiadă ne proiectează repede, imaginativ, într-un posibil cadru festiv prilejuit de acest eveniment. Cercetările au arătat că nivelul crescut al afectivității, chiar când are o tonalitate negativă, este mai favorabil combinărilor imaginative decât trăirile afective pozitive, dar slabe.

La fel ca și trăirile afective, motivele întrețin o receptivitate crescută pentru anumite elemente ale realului, permit aducerea acestora în prim-plan, reliefaarea lor după alte criterii decât cele ale gândirii, generarea unor noi legături și restructurări. Dorința puternică de a dispune de un telefon mobil de ultimă generație ne face repede să ne proiectăm imaginativ în

grupul prietenilor și să stârnim admirația lor. Aspirația de a urma medicina după terminarea liceului face ca cel în cauză să se viseze adesea în spațiul specific instituțiilor medicale.

Imaginația este legată într-un fel specific chiar cu întreaga personalitate. Experiența proprie de viață, orientările dominante, dinamica temperamentală, configurația caracterială ghidează combinările imaginative și le finalizează în produse specifice pentru fiecare. Procesul și produsul imaginativ exprimă personalitatea, originalitatea acesteia și sunt ele însele noi și originale, atât față de experiența individuală cât și față de cea socială.

Ca proces cognitiv, imaginația realizează o procesare specială a datelor inițiale provenite din experiență, datorită nu numai interacțiunilor complexe cu celelalte procese psihice, ci și unor procedee proprii și unei combinatorici care-i sunt caracteristice.

Spre deosebire de gândire, care dispune de operații, imaginația pune în lucru procedee numeroase și variate, dintre care cele mai importante sunt: aglutinarea, amplificarea sau diminuarea, multiplicarea sau omisiunea, diviziunea și rearanjarea, substituirea, modificarea, scematizarea, analogia și empatia.

Fiind un proces foarte complex, imaginația se desfășoară în forme variate. Ele au fost clasificate după mai multe criterii, dar cele mai des folosite au fost prezența intenționalității și implicarea activă în actele imaginative.

Visul din timpul somnului și reveria. Visul din timpul somnului constă dintr-o înlănțuirea de imagini, emoții și reflecții care apar în starea de somn paradoxal și față de care subiectul este mai mult spectator, neputându-l dirija și înțelege imediat, apărându-i astfel haotice și absurde. Reveria se desfășoară în timpul stărilor de veghe și de relaxare, când parcă cel în cauză își lasă gândurile să vagabondeze. Încă din definițiile celor două forme ale imaginației se pot observa o serie de asemănări și deosebiri în ceea ce le privește. Astfel, în timp ce visul se produce în stare de somn paradoxal, reveria se produce în stări de veghe și relaxare. Totodată, în cadrul visului, subiectul nu poate interveni în dirijarea înlănțuirii de imagini, motiv pentru care acestea apar de obicei ca fiind haotice și absurde, pe când în timpul reveriei subiectul poate interveni din când în când cu o ușoară dirijare a imaginilor în direcția dorințelor. O asemănare între cele două este faptul că ele au o legătură specială cu motivația. Uneori, visul din somn poate reprezenta, ca și reveria, o îndeplinire fictivă a dorințelor și așteptărilor, a intereselor persoanei.

Visul din somn și imaginația reproductivă. Imaginația reproductivă este o formă activă, conștientă și voluntară constând în construirea mentală a imaginii unor realități existente în prezent sau în trecut, dar care nu pot fi percepute direct. Astfel, spre deosebire de visul din somn, care este o formă inconștientă, involuntară și pasivă, imaginația reproductivă este activă, conștientă și voluntară. Dacă visul din somn poate fi orientat uneori spre anumite interese ale subiectului, aducă spre viitor, imaginația reproductivă explorează realități existente în prezent sau trecut, dar care nu pot fi percepute direct. Totodată, visul din somn nu poate fi dirijat, în timp ce imaginația reproductivă se realizează sub influențe unor indicații concrete, a unor schițe sau, cel mai frecvent, a indicațiilor și descrierilor verbale.

Visul din somn și imaginația creatoare. Imaginația creatoare este cea mai activă, mai complexă și voluntară formă a imaginației, spre deosebire de vis, care este pasiv și involuntar. O asemănare între cele două poate fi faptul că amândouă explorează viitorul (visul nu întotdeauna, dar el poate fi orientat spre anumite interese ale subiectului, imaginând astfel situații viitoare). Totodată, ele favorizează apariția ipotezelor, inventarea de căi și mijloace de acțiune, ducând la noi rezultate.

Visul din somn și visul de perspectivă. Visul de perspectivă constă în proiectarea conștientă și voluntară a drumului propriu de dezvoltare în acord cu posibilitățile personale și cu condițiile și cerințele sociale. Se poate observa că în timp ce visul din somn este o formă involuntară și inconștientă, visul de perspectivă este atât voluntar, cât și conștient. Totuși ambele forme ale imaginației pot contribui la formarea idealului de viață și prin el la motivarea activităților curente, a opțiunilor profesionale, a acțiunilor de autoformare și autoeducare.

Reveria și imaginația reproductivă. În timp ce reveria se produce în stări de veghe și relaxare, imaginația reproductivă se produce activ, conștient și voluntar. Totodată, reveria explorează cu precădere viitorul, prin îndeplinirea fictivă a dorințelor, în timp ce imaginația reproductivă explorează imagini din trecut sau prezent, dar care nu pot fi percepute direct.

Reveria și imaginația creatoare. O deosebire între cele două este faptul că reveria este o formă involuntară și pasivă, în timp ce imaginația creatoare este voluntară și activă. Deși cu scopuri diferite, ele explorează cu precădere viitorul.

Reveria și visul de perspectivă. Ca și imaginația reproductivă și cea creatoare, visul de perspectivă deosebește de reverie prin faptul că este o formă a imaginației conștientă și voluntară. Totodată, în timp ce reveria poate fi dirijată, visul de perspectivă este în acord cu posibilitățile personale și cu condițiile și cerințele sociale.

Imaginația reproductivă și imaginația creatoare.În timp ce imaginația reproductivă constă în construirea mentală a imaginii unor realități existente în prezent sau în trecut, dar care nu pot fi percepute direct, imaginația creatoare este orientată spre ceea ce este posibil, ține de viitor și este nou.O asemănare între cele două este faptul că amândouă reprezintă forme voluntare și active ale procesului imaginativ.

Imaginația reproductivă și visul de perspectivă.Cele două se aseamănă prin faptul că sunt forme voluntare și active ale imaginației, deosebindu-se prin faptul că una este orientată spre realități din prezent sau trecut(imaginația reproductivă), în timp ce cealaltă explorează viitorul(visul de perspectivă).

Imaginația creatoare și visul de perspectivă.Cele două sunt forme voluntare și active ale imaginației și explorează viitorul.

Prin specificul său, imaginația explorează necunoscutul, inexistentul, chiar incredibilul, lărgind considerabil câmpul cunoașterii umane, inovând, inventând, generând noul.